

Tulevaisuusvaliokunta, eduskunta
VNS 16/2022 vp / Asiantuntijapyyntö
TuV@eduskunta.fi

Kimmo Grönlund

Professor i statskunskap

050-409 6409

kimmo.gronlund@abo.fi

7.2.2023

Tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt minulta asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta ”Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen”. Pyyntössänne kirjoititte, että valiokuntaa kiinnostaa erityisesti *edustuksellisen ja ihmislähtöisen demokratian tulevaisuus*. Kiitän pyynnöstä ja esitän asiasta seuraavaa.

Yleistä

Tulevaisuusselontekoa on valmisteltu huolellisesti lähes kolme vuotta ja sitä on onnistuttu päivittämään Venäjän hyökkäyssodan ja Nato-jäsenyyshakemuksen jälkeen. Selonteon 1. osa käy läpi muutos- ja epävarmuustekijöitä, jotka voivat vaikuttaa Suomen tulevaisuuteen. Niistä on muodostettu neljä skenaariota seuraavien sukupolvien Suomesta. Toivoa sopii, että ensimmäinen skenaario eli ”Yhteistyön maailma” toteutuisi. Toisessa osassa pohditaan, miten tulevat sukupolvet voidaan ottaa paremmin huomioon päätöksenteossa. On hienoa, että selonteko pohtii pitkäjänteisyyden vaikeutta demokraattisessa päätöksenteossa. Hallitusten on vaikea ajaa tulevaisuuteen katsovaa politiikkaa, jos sille ei löydy vaaleissa äänestäjiä. Suuri osa politiikanteosta on sen vuoksi lyhytjänteistä ja vaalikausien ehdoilla tapahtuvaa, neljän vuoden tilivelvollisuus leimaa puolueiden ja niiden kansanedustajien toimia. *Tämä on erityisesti vaalidemokratiaan liittyvä ongelma: puolueiden on keskityttävä voittamaan seuraavat vaalit.*

Selonteossa korostuu Suomen rooli kansainvälisenä toimijana erityisesti pohjoismaisen yhteistyön ja EU:n kautta: ”Euroopan unioni on Suomen toiminnan tärkein viitekehys ja vaikutuskanava” (s.47). Tätä taustaa vasten on huomautettava, että Suomi teki sulkemalla EU:n sisärajat lähes kahdeksi vuodeksi pandemian varjolla laajan ja pitkäkestoisen loukkauksen EU-kansalaisten perusoikeuksiin: vapaa liikkuvuus EU-maiden välillä on turvattu Maastrichtin sopimuksessa 1992, ja Schengenin sopimus on vuodesta 1995 turvannut passivapaan liikkuvuuden. Lisäksi pohjoismaiden välinen passivapaus on ollut voimassa yli 70 vuotta. Rajatarkastusten tulee Schengenin sopimuksen mukaan olla viimeinen mahdollinen toimi poikkeustilanteissa, eikä niitä saa pitää voimassa yli kuutta kuukautta. Ihmislähtöisen demokratian ja oikeusvaltion tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että *Suomi jatkossa toimii sekä kansallisesti että EU:n puitteissa niin, että perusoikeuksia ei suhteettomasti loukata mahdollisissa kriiseissä esim. pandemian, terrorismin tai pakolaistilanteen vuoksi.*

Edustuksellisen demokratian tulevaisuus ja kehitysmahdollisuudet

Suomen demokratia nojaa vahvasti edustukselliseen vaalidemokratiaan. Vaaleilla valitut kansanedustajat eri hallintotasoilla ovat liberaalin demokratian peruskivi. Yleinen ja yhtäläinen

äänioikeus, vapaat ja luotettavat vaalit, sanan- ja kokoontumisvapaus, poliittisen opposition vapaa toiminta ja korruptoimaton hallinto ovat ominaisuuksia, joita on totuttu pitämään demokraattisen järjestelmän ominaisuuksina (esim. Freedom House, Quality of Government Institute Göteborgin yliopistossa, International IDEA). Demokratian tulevaisuus on kuitenkin uhattuna sekä ulkoisten että sisäisten tekijöiden toimesta. Selonteko käy ansiokkaasti läpi uhkia, eikä niitä ole tässä tarpeen toistaa. Sen sijaan haluan nostaa esille demokraattisen järjestelmän kehittämisen tarpeen vaalidemokratiaa täydentämällä. Suomessa ja muissa pohjoismaissa on perinne, jossa jo lain valmistelu-, mutta erityisesti kuulemisvaiheessa (s. 308–314) otetaan laajasti huomioon eri sidosryhmät. Meillä on siis toisaalta vahva vaaleihin perustuvan edustuksellisen demokratian ja toisaalta organisoitujen intressien vankka kuulemisperinne. Paikallistasolla käytetään myös uudenlaisia osallistumistapoja, jotka perustuvat kiinnostukseen ja ovat kaikille avoimia, esim. osallistuva budjetointi. Kansalaisia voi osallistaa myös muilla tavoin.

Yksi ns. demokraattinen innovaatio ovat puntarointiin perustuvat kansalaispaneelit (deliberative mini-publics, maininta myös selonteossa s. 294). Maailmalla on tehty paljon kokeiluja kansalaispaneeleilla ja niitä on erityyppisiä, joskin kaikilla on tietyt yhteiset ominaisuudet. Kaikki pyrkivät kokoamaan edustavan otoksen populaatiosta, osallistujat saavat tietoa ja keskustelevat moderoidussa pienryhmissä tietyistä tai tietyistä poliittisista asiakysymyksistä. Keskustelulle on säännöt, joissa painotetaan mielipiteiden perustelun tärkeyttä, toisten kunnioitusta ja kuuntelua sekä pohdintaa. Osallistujien mielipiteet mitataan ennen ja jälkeen keskustelun. Olemme Suomessa tehneet tieteellisiä kokeita puntaroiduilla kansalaispaneeleilla vuodesta 2006. Ne on tehty pääosin Åbo Akademin, Turun yliopiston ja Tampereen yliopiston yhteistyönä. Vuonna 2020 järjestimme Åbo Akademin, Tampereen yliopiston ja Turun kaupungin kanssa kansalaispaneelin Turun keskustan liikennejärjestelyistä. Tässä Zoomin kautta pidetyssä nettikeskustelussa puolet pienryhmistä koostui tavallisista turkulaisista, puolessa oli mukana kaksi kaupunginvaltuutettua keskustelemassa kuntalaisten kanssa. Kokemukset valtuutettujen mukana olosta ovat hyviä¹. Kokemusta voi hyödyntää demokratian kehitystyössä.

Puntarointiin perustuvan kansalaispaneelin ero verrattuna tavalliseen mielipidetiedusteluun on siinä, että osallistujien mielipiteitä voidaan pitää harkittuina paneeliin osallistumisen jälkeen. Meidän ja muiden tulokset vahvistavat, että osallistujien mielipiteet muuttuvat, he oppivat puheena olevista aiheista ja ryhmien sisällä tapahtuu lähentymistä eli depolarisaatiota. Mikäli puntaroiva kansalaispaneeli on kooltaan tarpeeksi laaja, voi sen tuloksia pitää arviona harkitusta kansalaismielipiteestä.

Vaalidemokratian ja korporativistisen kuulemisperinteen lisäksi olisi demokratian tulevaisuuden kannalta tärkeää uudistaa demokratian mekanismeja ottamalla systemaattiseen käyttöön puntaroivat kansalaispaneelit. Olemme kirjoittaneet asiasta oppaan kunnille Kuntaliiton sarjassa <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2021/2128-opas-kansalaispaneelin-jarjestamiseen-kunnissa> – sen ideoita voi hyödyntää myös muilla hallinnon tasoilla. Alla on lyhyt vertailu siitä, miten eri tavalla valitut edustajat toimivat demokratian osana.

Table 3.1: Characteristics of four different ways to appoint representatives

	Election	Corporatism	Self-selection	Random sampling
Mechanism	Representatives elected through free, secret and fair elections with universal suffrage	Representatives appointed by organized actors, such as trade unions and NGOs, within the civil society	Everyone who is interested can take part	Representatives appointed randomly through lottery; everyone has the same chance of getting selected
Who is heard?	Those who turn out to vote and those who are elected	Those who are members of organizations	The ones who take part	Those selected, who are a mirror of wider society
Representation	Electoral	Organized interests	Interest-based	Microcosm of the people
Pros	Accountability, familiarity – the political culture favours elections, and models are already in place	If the civil society is well organized, a diversity of opinions and interests	Representatives are interested, motivated and often well informed	Guaranteed diversity of opinions, non-partisanship and outcomes guided by the common good(?)
Cons	Inadequate inclusion of the population, partisan interests rule and polarization in contemporary political systems	No one represents the unorganized interests, a possible strengthening of the interests of those 'who have' and works less well in societies with low associational activity	Sample bias, no effective inclusion, poor accountability, 'not in my backyard' phenomenon and representation by the information-rich	No accountability in the electoral sense and costly with large samples

Lähde: Nicole Curato, David M. Farrell, Brigitte Geissel, Kimmo Grönlund, Patricia Mockler, Jean- Benoit Pilet, Alan Renwick, Jonathan Rose, Maija Setälä & Jane Suiter 2021: *Deliberative Mini-Publics – Core Design Features*, s. 36. Bristol University Press

Järjestämme marraskuussa Åbo Akademin, Tampereen yliopiston, eduskunnan ja Sitran yhteistyönä kansalaisparlamentti-kokeilun, jonka tarkoituksena on koota 600 suomalaista keskustelemaan ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä puntaroivan mallin mukaisesti. Toivottavasti saamme siitä hyviä tuloksia käytettäväksi suomalaisen ihmisläheisen demokratian kehittämiseen. *Yksi mahdollinen käytötapa olisi kansalaisparlamentin käyttö eduskuntatyön apuna esim. kansalaisaloitteiden käsittelyn yhteydessä.* Vaalidemokratian monia hyviä puolia voisi täydentää puntaroivien kansalaispaneelien avulla. Esim. tulevien sukupolvien huomioon ottaminen olisi helpompaa, kun osallistujien mandaatti ei olisi vaalien, vaan satunnaisotoksen tulosta. *Demokratiaan kohdistuvat sisäiset jännitteet ja uhat voisivat lieventyä uuden osallistumiskanavan myötä.*

Kimmo Grönlund, valtio-opin professori, Åbo Akademi

ⁱ Grönlund, Herne, Jäske, Liimatainen, Rapeli, Värttö et al. 2020. *Implementing a democratic innovation: Online deliberation on a future transport system*. City of Turku. Urban Research Programme.

https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimusraportteja_4-2020.pdf

Värttö, Jäske, Herne & Grönlund. 2021. Kaksisuuntainen katu: Poliitikot osallistujina puntaroivassa kansalaiskeskustelussa. *Politiikka* 63:1. <https://doi.org/10.37452/politiikka.98388>

Grönlund, Herne, Jäske & Värttö. 2022. Can politicians and citizens deliberate together? Evidence from a local deliberative mini-public. *Scandinavian Political Studies* 45:4. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12231>